

विपद् व्यवस्थापन
वार्षिक प्रतिवेदन
आर्थिक वर्ष २०७७/७८

आन्तरिक मामिला तथा सञ्चार मन्त्रालय
लुम्बिनी प्रदेश, मुकाम: बुटवल ।

विषय सूची

१.पृष्ठभूमी :	२
२.प्रदेशमा प्रकोपको अवस्था	२
२.१. प्राकृतिक प्रकोप.....	२
(क) पहिरो	३
(ख) बाढी.....	३
(ग) खडेरी.....	३
२.२ मानव सिर्जित एवं अन्य प्रकोपहरू.....	४
(क) महामारी.....	४
३. प्रदेशको विपद्को अवस्था.....	४
(क) भूकम्प.....	५
(ख) बाढी.....	५
(ग) पहिरो	५
(घ) आगलागी	६
(ङ) सडक दुर्घटना.....	६
(ज) महामारी.....	६
४. आ.व. २०७७/७८ मा विपद् घटना र क्षतिको विवरण	७
५ . आ.व.२०७७।७८ मा विपद्बाट प्रभावितहरूलाई उपलब्ध गराईएको राहत विवरण :.....	१२
६. विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनमा भएका प्रयासहरू.....	१२
६.१. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा विपद् जोखिम शासकीय पद्धतिको सुदृढीकरण	१२
७. कोरोना (कोभिड-१९) को जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनको लागि भएका पहलहरू.....	१५
८. विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनको लागि आगामी योजनाहरू.....	१६
९. सुझाव र निश्कर्ष	१७

१. पृष्ठभूमि :

भौगर्भिक हिसाबले लुम्बिनी प्रदेश तराई, शिवालिक वा चुरे पहाड र लेसर हिमालयमा अवस्थित छ । तराई क्षेत्र उत्तर तर्फबाट बग्ने कर्णाली, बबई, नारायणी, राप्ती, तिनाउँ लगायत नदीहरूले थुपारेको कालीमाटी, बालुवा तथा गेग्रयानबाट बनेको छ । शिवालिक पर्वतमाला क्रमश दक्षिणबाट उत्तरतर्फ मडस्टोन (Mudstone), स्याण्डस्टोन (Sandstone), सङ्गुटिका (Conglomerate) बाट बनेको छ । लेसर हिमालय परिवर्तित एवं पत्रेचट्टानद्वारा बनेको छ । यी भौगर्भिक क्षेत्रहरूलाई सक्रिय दरारहरूले छुट्टयाएकोले भूकम्पीय प्रकोपको उच्च जोखिम रहेको छ । यसको अलावा कमजोर भौगर्भिक बनोट एवं उच्च भिरालोपनका कारण पहिरोजन्य प्रकोपको सम्भावना पनि उच्च रहेको पाइन्छ ।

भौगोलिक अवस्था, भौगर्भिक बनोट, भूकम्पीय दरारहरूको पुनः सक्रियता, मनसुनमा हुने वर्षाको मात्रा तथा ढाँचामा परिवर्तन, सरसफाइ एवं ढल निकासको कमी तथा जलवायु परिवर्तनजन्य कारणहरूबाट लुम्बिनी प्रदेशमा भूकम्प, बाढी, पहिरो चट्याड, असिना, हुरी, अतिवृष्टिजस्ता प्राकृतिक तथा महामारी, आगलागी, जल, सडक, हवाइ एवं औद्योगिक दुर्घटनाजस्ता गैरप्राकृतिक विपद्हरू हुने गर्दछन् ।

२. प्रदेशमा प्रकोपको अवस्था

लुम्बिनी प्रदेशको भौगोलिक अवस्था, भौगर्भिक बनोट, वर्षाको तीव्रता र मात्रा एवं मानव अतिक्रमणका कारण भूकम्प, बाढी, पहिरोजस्ता प्राकृतिक प्रकोपको सम्भावना उच्च रहेको छ । यसको अलावा मानव सिर्जित, जैविक एवं प्राविधिजन्य प्रकोपको सम्भावना पनि बढ्दै गएको पाइन्छ । लुम्बिनी प्रदेशमा विपद् निम्त्याउन सक्ने प्रकोपहरू र तिनको अवस्था संक्षेपमा तल प्रस्तुत गरिन्छ ।

२.१. प्राकृतिक प्रकोप

(क) भूकम्प

नेपालमा भूकम्पीय दृष्टिकोणले सक्रिय दरार चुरे पहाडको अग्रभागमा रहेको मेन फ्रन्टल थ्रष्ट पूर्व-पश्चिम दिशामा फैलिएको छ । हिमालयको गर्भमा यस दरारलाई मेन हिमालयन थ्रष्ट भनिन्छ । यस दरारमा सञ्चित तनावको प्रवाह हुँदा हिमालयमा विनाशकारी भूकम्पहरू जाने गर्दछन् । लुम्बिनी प्रदेशमा यो दरार नवलपरासी जिल्लादेखि बर्दिया जिल्लासम्म फैलिएको छ । सन् १९९४ देखि सन् २०१८ सम्मका भूकम्पका केन्द्रविन्दुहरूको विश्लेषण गर्ने हो भने यो प्रदेश दुई उच्च केन्द्रविन्दु रहेको पश्चिम नेपालको बझाङ र मध्य नेपालको रसुवा वरिपरिको क्षेत्रमा पर्ने भएकोले उच्च भूकम्पीय प्रकोप नीहित क्षेत्रमा पर्दछ । पश्चिम नेपालमा पछिल्लो महाभूकम्प सन् १५०५ मा उत्तरी हिमालयमा गएको अनुसन्धानहरूले देखाएका छन् । लुम्बिनी प्रदेशको पूर्वी भागमा भने सन् १९३४ मा भोजपुर आसपास केन्द्रविन्दु बनाएर महाभूकम्प र सन् २०१५ मा गोरखा जिल्लाको बारपाक गाउँलाई केन्द्रविन्दु बनाएर विनाशकारी भूकम्प गएको पाइन्छ । गत करिब पाँचसय वर्षमा यस क्षेत्रमा

विनाशकारी भूकम्प गएको देखिँदैन । अतः लुम्बिनी प्रदेशलगायत वरपरको क्षेत्रमा भने मेन हिमालयन श्रष्टमा सञ्चित शक्तिको प्रवाह भई विनाशकारी वा महाभूकम्प जाने प्रवल सम्भावना रहेको तथ्य भूकम्पविद्हरूले अघि सारेका छन् । त्यसरी नै भूकम्पीय प्रकोप नक्साको आधारमा पनि यस क्षेत्रमा भविष्यमा जानसक्ने भूकम्पबाट उत्पन्न हुने प्रवेग उच्च (करिब ०.५ g देखि ०.६ g) रहेको छ । अतः लुम्बिनी प्रदेशभूकम्पीय प्रकोपका दृष्टिकोणले संवेदनशील रहेको छ ।

(क) पहिरो

भौगोलिक हिसाबले यस प्रदेशका आठ जिल्ला पहाडी भेगमा अवस्थित छन् । भिरालो पहाडी भूभाग, राजमार्ग तथा अन्य सडक खण्डका भिराला भित्ताहरू र नदीले कटान गरी बनाएका भिराला भू-क्षेत्रहरू पहिरो जान सक्ने क्षेत्रमा पर्दछन् । अव्यवस्थित शहरीकरण, अनियोजित भू-उपयोग लगायतका कारण प्रदेशका पहाडी भू-भाग पहिरोजन्य प्रकोपको हिसाबले जोखिमयुक्त छन् । यसको अलवा मुसलधारे वर्षाका कारण पुराना तथा निष्क्रिय भइसकेका पहिरोहरू पुनः सक्रिय हुने सम्भावना रहेको पाइन्छ । पहिरोको प्रकोपका हिसाबले रोल्पा, पूर्वी रुकुम, पाल्पा, अर्घाखाँची र गुल्मी जिल्ला बढी संवेदनशील छन् । नवलपरासी जिल्लाअन्तर्गत पूर्व-पश्चिम राजमार्गको दाउन्ने खण्ड र बुटवल-तानसेन सडक खण्ड पहिरोको उच्च जोखिमयुक्त पाइएको छ ।

(ख) बाढी

लुम्बिनी प्रदेशका नदीहरूको उद्गमस्थल उच्च हिमाली, महाभारत पर्वत क्षेत्र तथा चुरे पहाड रहेका छन् । मुख्य नदीहरूको कूल लम्बाई ७,७३१ किलोमिटर छ । यस प्रदेशका मुख्य नदीहरू कालिगण्डकी, कर्णाली, बबई, पश्चिम राप्ती, अरुण खोला, नारायणी र तिनाउ लगायतका नदीहरूमा वर्षायाममा मुहान तथा जलाधार क्षेत्रमा हुने सघन वर्षाका कारण भौगोलिक अवस्थाअनुसार नदीहरूको वहाव बढ्ने गर्दछ । फलस्वरूप यस प्रदेशका तराईका बर्दिया, बाँके, कपिलवस्तु, रुपन्देही र नवलपरासी (ब.सु.प.) जिल्लामा बाढीको प्रकोप उच्च रहेको छ । त्यसैगरी दुन उपत्यकाका दाङ र देउखुरी नदीहरूमा पनि बाढीको प्रकोप उच्च रहेको पाइन्छ । साथै नेपाल-भारत सीमामा निर्माण गरिएका बाँध तथा सडकका कारण वर्षाको पानीको प्राकृतिक वहावमा अवरोध उत्पन्न हुँदा तराई क्षेत्रमा डुवानको समस्या रहेको छ । यसका साथै अव्यवस्थित शहरीकरण र यथेष्ट ढल निकासको अभावका कारण यस प्रदेशका नेपालगञ्ज, भैरहवा, तुल्सीपुर, घोराही तथा बुटवल लगायतका मुख्य शहरहरूमा शहरी बाढीको प्रकोप बढ्दो क्रममा रहेको छ ।

(ग) खडेरी

जलाधारमा आएको तीव्र परिवर्तन एवं जलवायु परिवर्तनका कारण नेपालमा खडेरी पनि प्रमुख प्राकृतिक प्रकोपको रूपमा देखिन थालेको छ । विशेषतः नेपालको तराई र पश्चिमका पहाडहरू वर्षेनी खडेरीको प्रकोपमा परी कृषि, पर्यावरण, मानव स्वास्थ्य एवं खाद्यान्न उपलब्धतामा प्रतिकूल प्रभाव पार्ने

गर्दछ । प्रायः मडिसरदेखि जेष्ठ महिनासम्मको अवधि सुख्खा हुन्छ र मनसुन अवधिमा लामो समयसम्म पानी नपर्दा वा न्यून वर्षा हुँदा खडेरीको अवस्था उत्पन्न हुने गर्दछ ।

हिमालय क्षेत्रमा उच्च गतिमा भइरहेको जलवायु परिवर्तनका कारण चरम जलवायु घटनाका क्षेत्रीय तथा सामयिक ढाँचाहरूमा परिवर्तन हुने सङ्केत वैज्ञानिकहरूले गर्दै आएका छन् । तराई तथा चुरे क्षेत्रमा अपेक्षाकृत वार्षिक वर्षा र पानी पर्ने दिन कम हुन गएको छ । तर पनि यी क्षेत्रहरू चरम वर्षाको चपेटामा पर्ने अवस्था देखिएको छ । समग्रमा नेपालमा लगातार सुख्खा दिनहरूको सङ्ख्या बढ्ने र वास्तविक पानी पर्ने दिनहरूको सङ्ख्या घट्ने प्रवृत्ति देखिनुले देशभर सुख्खा हुने अवधि लम्बिएको सङ्केत गर्दछ ।

२.२ मानव सिर्जित एवं अन्य प्रकोपहरू

(क) महामारी

जलवायु परिवर्तन, सरसफाइ र आवश्यक स्वास्थ्य सेवाको कमीले गर्दा नेपालका जनसमुदाय विशेषतः विकट ग्रामीण भेगका बासिन्दा वर्षेनी महामारीको चपेटामा पर्ने गर्दछन् । विश्वव्यापी तापक्रममा भएको बृद्धिका कारण जलवायुमा आएको परिवर्तनले ट्रपिकल क्षेत्रमा पाइने डेंगु ज्वरोको भाइरस फैलाउने लामखुट्टेहरू क्रमशः उत्तरी गोलार्द्धतर्फ अनुकूल वातावरण प्राप्त हुने भएकोले सर्ने गरेको देखिन्छ । नेपालको तराई क्षेत्रमा देखिने लामखुट्टे दून उपत्यका, पहाडी तथा उच्च हिमाली क्षेत्रमा पनि देखिन थालेका छन् परिणामस्वरूप डेंगु ज्वरोको प्रकोप पनि विस्तार भइरहेको छ । यसको साथै तीव्र र अव्यवस्थित शहरीकरण, सरसफाइको कमी र ढल निकासको अभावमा लामखुट्टेको प्रकोप बढ्दो छ । फलस्वरूप बुटवल, भैरहवा, नेपालगञ्ज, कृष्णनगर, चन्द्रोटा, गोरुसिङ्गेलगायत प्रदेशको शहरी क्षेत्र र घोराही र तुल्सीपुरजस्ता दून उपत्यकाका शहरलगायत पहाडी भेगका शहरोन्मुख गाउँहरूमा डेंगुको प्रकोपमा बृद्धि भएको पाइन्छ । साथै शहरी तथा ग्रामीण बस्तीहरूमा झाडा पखाला, कालाजार, ठेउला, टाइफाइड, हैजा, क्षयरोग, इन्फ्लुएन्जा आदी रोगहरूको प्रकोप पनि उल्लेख्य छ ।

यसको अलवा आगलागी, सडक दुर्घटना, चट्याड, शीतलहर, लू, सर्पदंषजस्ता प्रकोप पनि उल्लेख्य छन् ।

३. प्रदेशको विपद्को अवस्था

भौगोलिक अवस्था भौगर्भिक बनोट, भूकम्पीय दरारहरूको पुनः सक्रियता, मनसुनमा हुने वर्षाको मात्रा तथा ढाँचामा परिवर्तन, सरसफाइ एवं ढल निकासको कमी तथा जलवायु परिवर्तनजन्य कारणहरूबाट लुम्बिनी प्रदेशमा भूकम्प, बाढी, पहिरो चट्याड, असिना, हुरी, अतिवृष्टिजस्ता प्राकृतिक तथा महामारी, आगलागी, सडक दुर्घटनाजस्ता गैरप्राकृतिक विपद्हरू हुने गर्दछन् । सन् २०११ देखि सन् २०२० सम्मको उपलब्ध तथ्याङ्कअनुसार औसतमा प्रतिवर्ष ६०८ विपद्का घटना भएको देखिन्छ । विभिन्न विपद्का घटनाको कारण वार्षिक करिब ८७२ मानिसको मृत्यु हुने गर्दछ

| (<https://bipadportal.gov.np/>)

(क) भूकम्प

लुम्बिनी प्रदेशमा हिमालय क्षेत्रमा रहेका सम्पूर्ण मुख्य दरारहरू रहेका छन् । यी दरारहरूमध्ये भूकम्पीय दृष्टिकोणले अति जोखिमयुक्त मेन फ्रन्टल थ्रस्ट प्रदेशको पूर्व भागमा त्रिवेणीदेखि पश्चिममा कर्णाली नदीसम्म फैलिएको पाइन्छ । यस दरारलाई आधार बनाएर सन् १२५५ मा महाभूकम्प गएको इतिहासमा उल्लेख छ । उक्त भूकम्पको दरारक्षेत्र प्रदेशको पश्चिम नवलपरासी जिल्लाको त्रिवेणीधामको दक्षिण भागमा फेला परेको छ । यस तथ्याङ्कबाट प्रदेशलाई विगतमा पनि महाभूकम्पहरूले असर गरेको तथ्य पुष्टि गरेको छ । साथै सन् १५०५ को भूकम्पले पनि ठूलो क्षति गरेको पाइन्छ । खानी तथा भूगर्भ विभागको तथ्याङ्क अनुसार यस प्रदेशलाई केन्द्रविन्दु बनाएर चार रेक्टर स्केल वा सोभन्दा ठूला करिब दशवटा भूकम्पहरू गएको पाइन्छ । भौगर्भिक बनोट, दरारहरूको अवस्था एवं विगतका भूकम्पहरूको अवस्थालाई विश्लेषण गर्दा यो प्रदेश भूकम्पीय विपद्को दृष्टिले उच्च जोखिममा रहेको देखिन्छ ।

(ख) बाढी

जलस्रोत लुम्बिनी प्रदेशको मुख्य प्राकृतिक स्रोत हो । यस प्रदेशका मुख्य नदीहरू, कर्णाली, बबई, राप्ती, माडी, झिमरुक, तिनाउ एवं गण्डकी हुन् । वर्षायाममा उपल्लो क्षेत्रलगायत जलाधार क्षेत्रमा हुने उच्च सघनतायुक्त वर्षा, धेरै दिनसम्म लगातार हुने वर्षा तथा हिमताल विष्फोट हुँदा तल्लो तटीय क्षेत्रलगायत जलाधार क्षेत्रमा बाढी आउने गर्दछ । हिमाली, पहाडी तथा चुरे क्षेत्रबाट नदीको उद्गम स्थल अनुसार ढुङ्गा, बालुवा, माटो बगाएर तराई तथा तटवर्ती क्षेत्रमा थुपार्ने हुनाले नदीको सतह बढ्न गई तटीय क्षेत्रमा नदी कटान एवं खेतीयोग्य जमीनमा बालुवालगायत गेग्रानले पटान भएर बगरमा परिणत भई माटोको उर्वराशक्तिमा हास आई खाद्य सुरक्षामा नै प्रत्यक्ष असर गर्ने गर्दछ । यसैगरी दक्षिणतर्फ नेपाल भारत सीमा क्षेत्रमा भारत तर्फबाट बनाइएका तटबन्ध तथा अग्ला सडकहरूले नेपाली भूमिबाट बग्ने पानीको निकासलाई अवरोध पुर्याउँदा नेपाली भूमि डुबानमा परी वर्षेनी विपद्को अवस्था उत्पन्न हुने गर्दछ ।

(ग) पहिरो

भौगर्भिक एवं भौगोलिक विविधता र भौगर्भिक एवं इन्जिनियरिङ् अध्ययनविना सडक तथा अन्य भौतिक पूर्वाधारको निर्माणले पहिरोको जोखिम प्रत्येक वर्ष बढिरहेको छ । प्रदेशका पहाडी जिल्लाहरू रूकुम पूर्व, रोल्पा, गुल्मी, अर्घाखाँची, प्यूठान एवं पाल्पा बढी प्रभावित देखिन्छन् । यस क्षेत्रमा विशेषगरी राजमार्गका भिरालो खण्डहरू, उच्च भिरालोपन भएका पहाडी भू-भाग र भिराला नदीकिनारहरू बढी जोखिमपूर्ण देखिएका छन् । यस प्रदेशको चुरे क्षेत्रमा अवस्थित बुटवल-पाल्पा सडक खण्ड वर्षायाममा वर्षेनी पहिरो तथा ढुङ्गा खस्ने प्रकोपबाट प्रभावित भइरहन्छ । यस बाहेक पुराना निस्क्रिय पहिरोहरू अव्यवस्थित भौतिक पूर्वाधार निर्माण प्रकृत्याले पुनः सक्रिय भई वासस्थान लगायत जीविकोपार्जनमा समेत असर पर्न गएको छ ।

(घ) आगलागी

आगलागी लुम्बिनी प्रदेशमा एउटा प्रमुख विपद्को रूपमा देखा परेको छ । विशेषगरी फागुनदेखि वैशाखसम्मको सुख्खायाममा लामो समयसम्म पानी नपरी खडेरीको अवस्था सिर्जना हुँदा आगलागीको प्रकोप बढेको देखिन्छ । विशेषगरी तराईमा घरायसी प्रयोगका रूपमा खाना पकाउन दाउरा बालेर प्रयोग हुने आगो सुख्खायामको हावाले झिँगटी वा खर तथा परालले छाएका घरहरूमा सलिकँदा बाक्ला बस्तीहरूमा फैलिँदै विपद्को अवस्था सिर्जना हुने गर्दछ । यस प्रकारको अवस्था ग्रामीण क्षेत्रका गरिव तथा सुकुम्बासीहरूले वर्षेनी भोग्नु पर्ने अवस्था छ । तर शहरी क्षेत्रमा घर तथा कलकारखानामा विद्युत् सटसर्किट हुनजाँदा आगलागीका ठूला घटनाहरू हुने गर्दछन् । यसको अलवा जङ्गल क्षेत्रमा चेतनाको कमीका कारण मानिसहरूले डढेलो लगाउँदा पनि नजिकका बस्तीमा आगलागी हुने तथा जङ्गलको विनाश भई समस्त वातावरणमा नै नकरात्मक प्रभाव पार्ने गर्दछ ।

(ङ) चट्याङ

नेपालमा गएको केही दशकदेखि चट्याङ् पर्ने घटनाहरू अत्यधिक रूपमा बढ्न थालेका छन् । समान्यतया वायुमण्डलमा रहेको बादलको तल्लो तहमा रहेका ऋणात्मक चार्ज वा इलेक्ट्रोनहरूको आकर्षण जमीनमा रहेका धनात्मक चार्ज वा प्रोटोनतर्फ हुँदा चट्याङ् पर्ने गर्दछ । नेपालमा विशेषगरी चुरे तथा महाभारत क्षेत्रमा चट्याङ् पर्ने घटनाहरू बढी हुने गरेको देखिन्छ । यस प्रदेशमा विशेषगरी चुरे, महाभारत क्षेत्र र तराईमा पनि चट्याङ् पर्ने गर्दछ ।

(छ) सडक दुर्घटना

ग्रामीण तथा शहरी क्षेत्रमा सडक सञ्जालको विस्तार कार्य द्रूत गतिमा भइरहेको छ । यस प्रदेशको पहाडी जिल्लामा जटील भौगोलिक अवस्था तथा पर्याप्त आर्थिक स्रोतको अभावका कारण सडकहरू साँघुरा, घुमाउरा एवं पहाडी क्षेत्रमा भिरालो जमिनबाट बनाइएका हुन्छन् । कतिपय अवस्थामा पर्याप्त भौगर्भिक एवं इन्जिनियरिङ अध्ययन नगरिकन नै सडकका ट्रयाक खोल्ने कार्य भइरहेको छ । अतः न्यून गुणस्तरीय सडकहरूमा सवारी चालकको लापरवाही, मदिरा सेवन गरी सवारी चलाउनु, तीव्र गतीमा सवारी साधन चलाउनु, पैदल यात्रुहरूको लापरवाही, अव्यवस्थित पार्किङ्ग, जथाभावी सडक पार गर्ने व्यवहार, मोडहरूमा कमजोर दृश्यता तथा सवारी साधनमा आउने प्राविधिक त्रुटिजस्ता कारणले नेपालमा सडक दुर्घटना हुने गर्दछन् । केही वर्षयता धेरै मानिसको मृत्यु हुने विपद्को रूपमा सडक दुर्घटना प्रमुख बन्दै गएको छ ।

(ज) महामारी

नेपालमा विशेषगरी दुर्गम क्षेत्रका ग्रामीण समुदायहरू महामारीको प्रकोपबाट वर्षेनी प्रभावित हुने गर्दछन् । ग्रामीण क्षेत्रमा स्वस्थ खानेपानीको अभाव, शौचालयको राम्रो व्यवस्था नहुने एवं जीवाणु तथा कीराको सङ्क्रमणबाट महामारीको अवस्था सिर्जना हुने गर्दछ । समग्र मुलुकमा जस्तै यस प्रदेशको पनि मुख्यतया झाडा पखाला, कालाजार, ठेउला, हेपाटाइटिस इन्फ्लुएन्जा, टाइफाइड, दम, हैजा, यौनरोग, क्षयरोग, कुष्ठ रोग आदि सङ्क्रमण हुने रोग हुन् । यसको अलवा जालवायु परिवर्तनको कारण बढ्दो तापक्रमसँगै डेङ्गु ज्वरोको प्रकोप पनि वर्षेनी बढिरहेको छ ।

४. आ.व. २०७७/७८ मा विपद् घटना र क्षतिको विवरण

यस प्रदेशमा बाढी, पहिरो, चट्याङ्ग, हावाहुरी जस्ता प्राकृतिक विपद् र सडक दुर्घटना, आगलागी, सर्पदंश लगायतका गैरप्राकृतिक विपद्बाट मानवीय तथा भौतिक क्षति बढी हुने गरेको छ। पहाडी भु-भागमा खनिएका ग्रामिण सडक, भिरालो जमिन, कमजोर भु-बनौट आदी कारण र अधिक वर्षा वा खण्डबृष्टिका कारण पनि पहिरोका घटनाहरूमा वृद्धि भएको पाइन्छ।

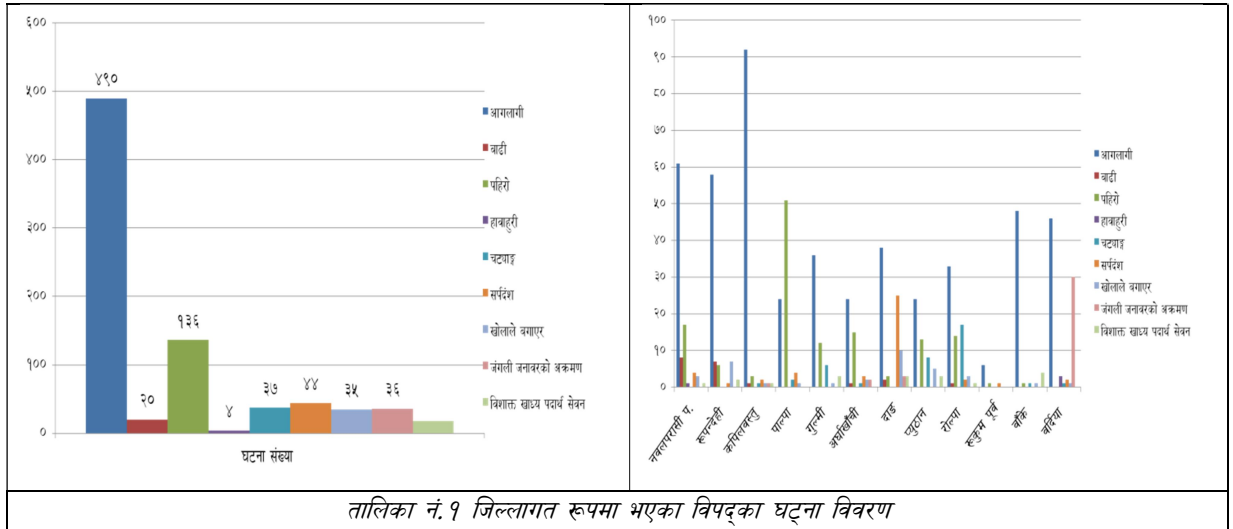
मानवीय असावधानी, तिव्र गति, धेरै मोडयुक्त सडकको कारण सडक दुर्घटना दिनानुदिन बढ्दो अवस्थामा रहेका छन्। यस आ.व. मा सडक दुर्घटनाको कारण ५२६ जनाको मृत्यु भएको छ भने १८२३ जना व्यक्ति घाइते भएका छन्।

तराई क्षेत्रमा काठ तथा घाँसजन्य सामग्री बाट निर्मित घर एवं मानवीय असावधानीका कारण आगलागीका घटना धेरै भएका छन्। आ.व.२०७७।७८ मा आगलागीका सबैभन्दा बढी ४९० वटा घटना भएको छन्। त्यसैगरी पहिरो १३६ वटा, चट्याङ्गका ३७ वटा, सर्पदंशका ४४ वटा, जंगली जनावर आक्रमण ३६ वटा, खोलाले बगाएका ३५, बाढी २० वटा, विशाक्त खाध्यपदार्थ सेवन १८ वटा, हावाहुरी ४ वटा घटना गरी जम्मा ८२० वटा विपदजन्य घटनाहरू घटेका छन्।

४.१. आ.व.२०७७/७८ मा जिल्लागत रूपमा भएका विपद्का घटना विवरण :

यस .व.मा मुख्यतया आगलागी, बाढी, पहिरो, हावाहुरी, चट्याङ्ग, सर्पदंश, जंगली जनावरको आक्रमण, विशाक्त खाध्यपदार्थ सेवन गरी ८२० वटा घटना भएका छन् । बहु विपद्बाट कपिलवस्तु जिल्ला सबैभन्दा बढि प्रभावित भएको छ भने सबैभन्दा कम प्रभावित जिल्ला रूकुम पुर्व रहेकोछ । यस वर्ष प्राकृतिक विपद्का घटना कम भएका भए पनि गैरप्राकृतिक विपद्का घटना बढेको छ जुन मानवीय लापरवाहीका कारण भएको सहजै अनुमान लगाउन सकिन्छ । आगलागीका घटनाबाट सबैभन्दा बढि प्रभावित भएको छ । जंगली जनावरको आक्रमणबाट बर्दिया जिल्ला बढि प्रभावित भएको र घटना संख्या मानविय तथा भौतिक क्षति पनि हरेक वर्ष बृद्धिहुदै गर्दैरहेको छ ।

क्र.स.	जिल्ला	घटना संख्या									
		आगलागी	बाढी	पहिरो	हावाहुरी	चट्याङ्ग	सर्पदंश	खोलाले बगाएर	जंगली जनावरको आक्रमण	विशाक्त खाध्य पदार्थ सेवन	जम्मा घटना
१	नवलपरासी प.	६१	८	१७	१	०	४	३	०	१	९५
२	रूपन्देही	५८	७	६	०	०	१	७	०	२	८१
३	कपिलवस्तु	९२	१	३	०	१	२	१	१	१	१०२
४	पाल्पा	२४	०	५१	०	२	४	१	०	०	८२
५	गुल्मी	३६	०	१२	०	६	०	१	०	३	५८
६	अर्घाखाँची	२४	१	१५	०	१	३	२	२	०	४८
७	दाङ	३८	२	३	०	०	२५	१०	३	३	८४
८	प्युठान	२४	०	१३	०	८	०	५	०	३	५३
९	रोल्पा	३३	१	१४	०	१७	२	३	०	१	७१
१०	रूकुम पूर्व	६	०	१	०	०	१	०	०	०	८
११	बाँके	४८	०	१	०	१	०	१	०	४	५५
१२	बर्दिया	४६	०	०	३	१	२	१	३०	०	८३
	जम्मा	४९०	२०	१३६	४	३७	४४	३५	३६	१८	८२०

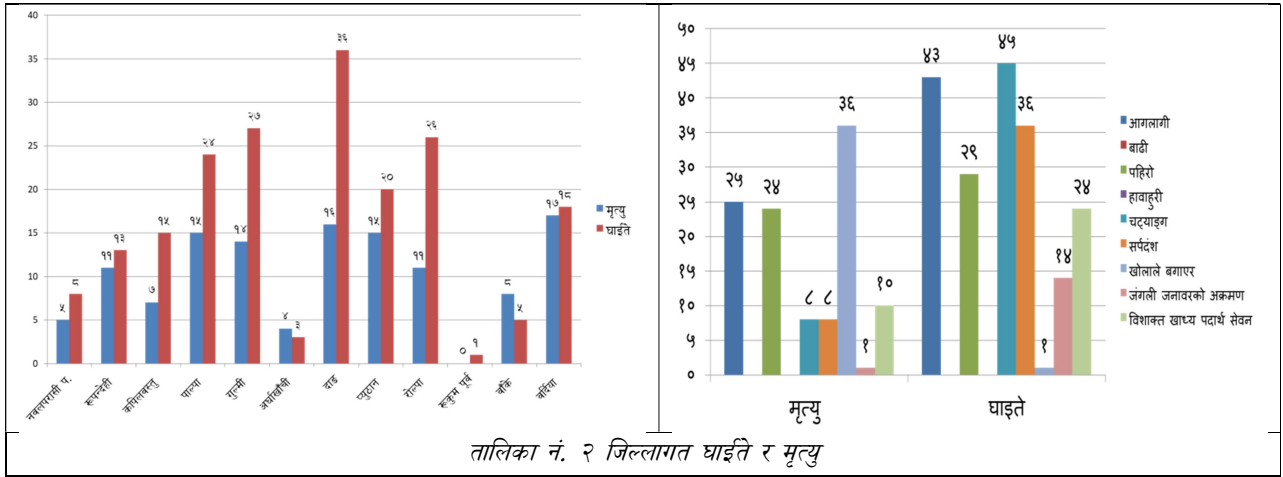
- प्रास तथ्यांकलाइ हेर्दा बहुविपद्का घटनाबाट धेरै विपद्का घटना कपिलबस्तु जिल्लामा घटेका छन् भने कम विपद्का घटना भएको जिल्ला रूकुम पुर्व घटेका छन् ।
- यस प्रदेशमा एक बर्षको विपद् घटनाको तथ्यांक हेर्दा सबैभन्दा बढि आगलागीका घटना भएको छ, पहिरो, सर्पदंश र जंगली जनावरको आक्रमणबाट बढि प्रभावित रहेकोछ ।
- कपिलबस्तु, नवलपरासी(प), रूपन्देही, पाल्पा, बाँके, बर्दिया, दाङ, गुल्मी, रोल्पा जिल्ला बहु विपद्का घटनाहरूबाट प्रभावित भएका छन् । (हे.तालिका नं. १)

४.२. बहुविपद्बाट भएको मानविय क्षति :

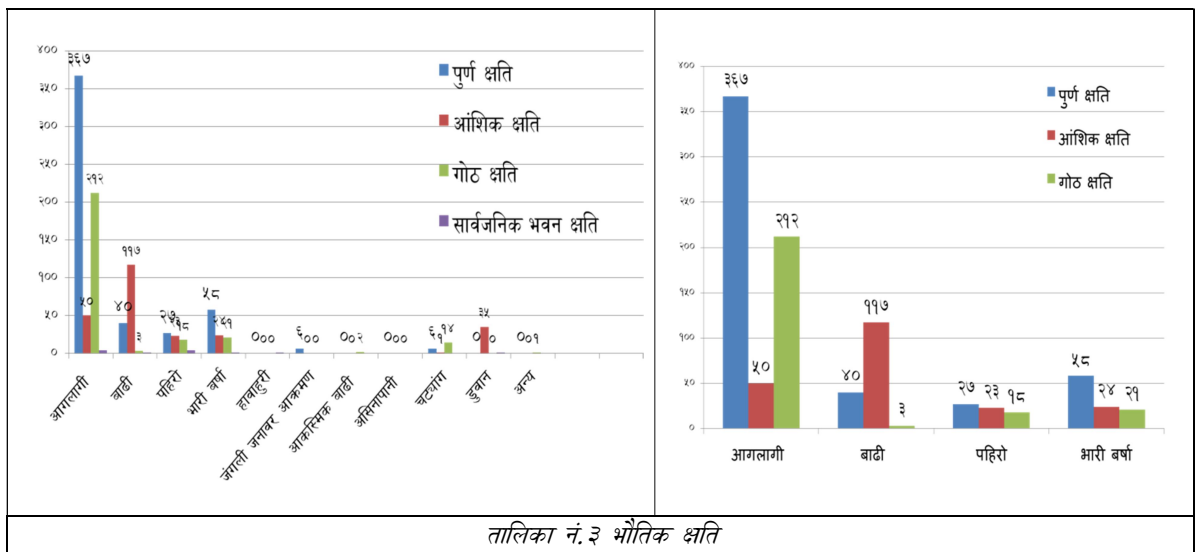
आ.व. २०७७।७८ मा बहुविपद्बाट भएको मानविय क्षति

क्र.स.	जिल्ला	मानवीय क्षति															
		आगलागी		पहिरो		चट्याङ्ग		सर्पदंश		खोलाले बगाएर		जंगली जनावरको अक्रमण		विशाक्त खाद्य पदार्थ सेवन		जम्मा	
		मृत्यु	घाइते	मृत्यु	घाइते	मृत्यु	घाइते	मृत्यु	घाइते	मृत्यु	घाइते	मृत्यु	घाइते	मृत्यु	घाइते	मृत्यु	घाइते
१	नवलपरासी प.	०	५	०	०	०	०	१	३	३	०	०	०	१	०	५	८
२	रूपन्देही	२	७	०	१	०	०	१	०	७	०	०	०	१	५	११	१३
३	कपिलबस्तु	३	७	०	५	१	०	०	२	३	०	०	०	१	७	१५	
४	पाल्पा	२	६	११	१२	१	२	०	४	१	०	०	०	०	१५	२४	
५	गुल्मी	५	८	६	२	२	११	०	०	०	०	०	१	६	१४	२७	
६	अर्घाखाँची	१	०	०	१	१	०	०	१	२	०	०	१	०	४	३	
७	दाङ	२	२	०	०	०	०	५	२२	९	०	०	६	०	६	१६	३६
८	प्युठान	४	१	२	०	०	१७	०	०	६	०	०	३	२	१५	२०	
९	रोल्पा	१	१	५	८	२	१४	०	१	१	०	०	२	२	११	२६	
१०	रूकुम पूर्व	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	१	
११	बाँके	४	३	०	०	१	०	०	०	१	०	०	२	२	८	५	
१२	बर्दिया	१	३	०	०	०	१	१	२	१	१	१४	११	०	१७	१८	
जम्मा		२५	४३	२४	२९	८	४५	८	३६	३४	१	१४	१८	१०	२४	१२३	१९६

श्रोत : जिल्ला तथा प्रदेश आपतकालीन कार्यसंचालन केन्द्र/प्रदेश मामिला सुचना केन्द्र, लुम्बिनी प्रदेश

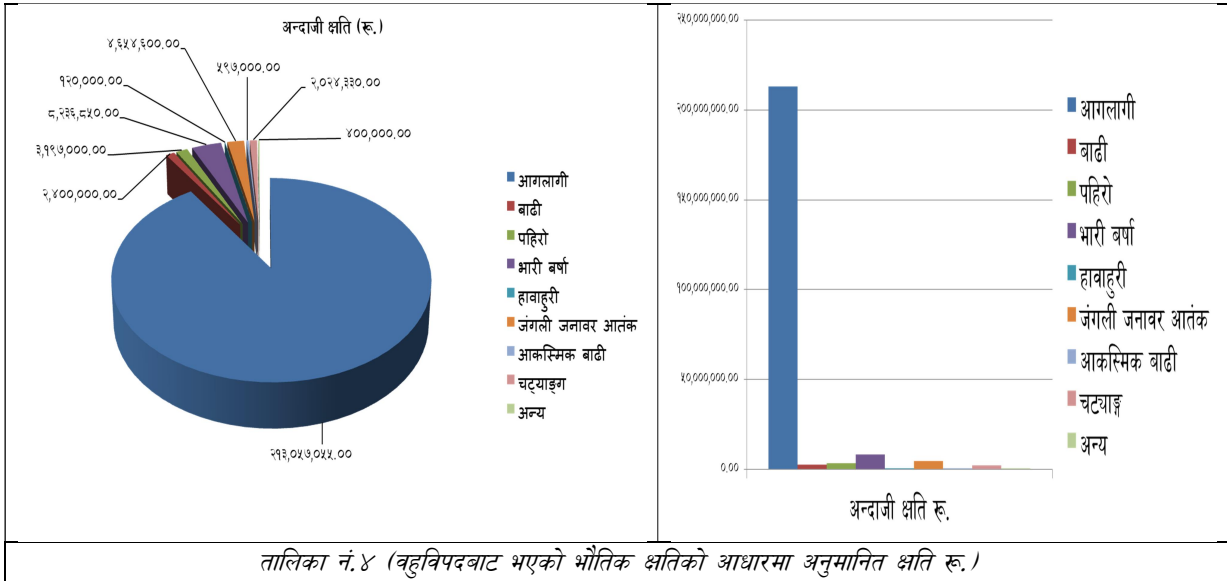
- बहुविपद्बाट यस आ.व.मा १२३ जनाको मृत्यु र १९६ जना घाइते भएका छन् । सबैभन्दा धेरै बर्दिया जिल्लामा १७ जना, दाङमा १६ जना, पाल्पा र प्युठान १५/१५ जना को मृत्यु भएको छ भने रुकुम पूर्वमा विपद्का कारण मानविय क्षति नभएको देखिन्छ । (तालिका नं. २)
- यस तथ्याङ्कलाई हेर्दा हरेक महिना ६८ वटा बहुविपद्का घटना घट्ने गरेको छ भने बहुविपद्बाट मासिक सरदर (औषत) १० जनाको मृत्यु र १६ जना घाइते हुने गरेको छ ।
- बहुविपद्बाट ५०४ वटा भौतिक संरचना क्षती भएको छ जसमा सबैभन्दा बढि आगलागीबाट ३६७, भारीवर्षात ५८, बाढी ४०, पहिरो २७ वटा निजी घर पूर्ण क्षति भएको छ भने २५० घरधुरी आंशिक क्षति, १२ वटा सार्वजनिक भवनमा क्षतिभएको र २७१ वटा गोठमा क्षति भई ४८० घरपालुवा जनावरको मृत्यु भएको छ ।

४.३: विपद्बाट भएको भौतिक र अनुमानित क्षति :

यस आ.व.मा बहुविपद्बाट भएको क्षति र त्यसको अनुमानित लागत विषलेषण गर्दा सबैभन्दा बढि क्षति आगलागीका घटनाले बढि क्षति निम्त्याएको छ भने बाढी पहिरो, जंगली जनावर आतंक,

आकस्मिक बाढी, चट्याङ्ग, भारी वर्षा तथा हावाहुरी जस्ता प्राकृतिक तथा गैहप्राकृतिक विपदले यस प्रदेशमा धनजनको क्षति भईरहेको छ । (हे. तालिका नं.४)

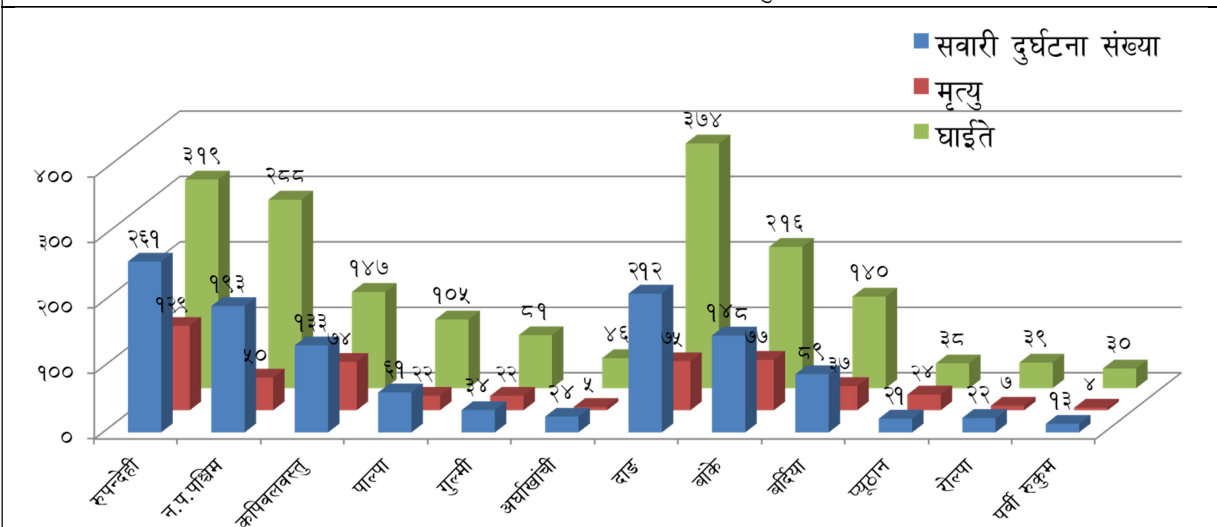

४.४. सडक दुर्घटना :

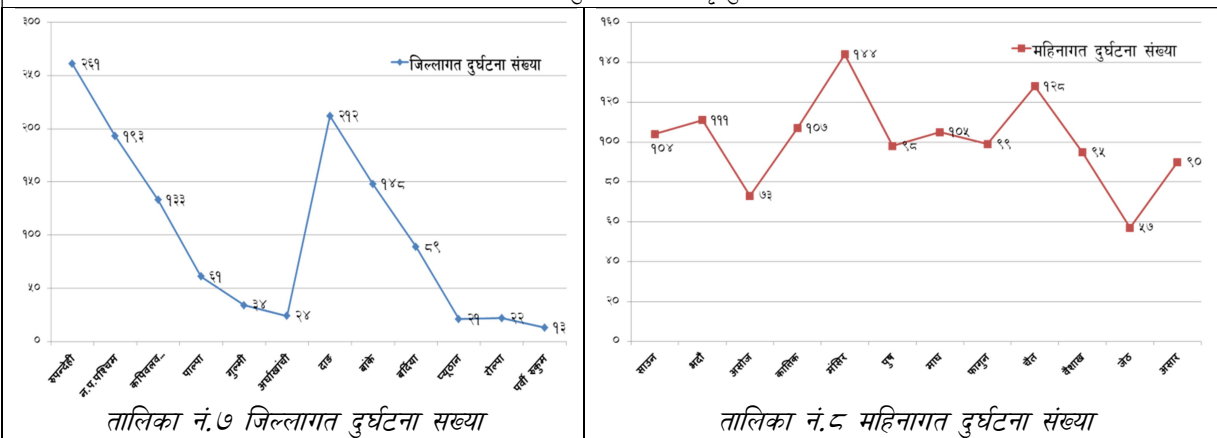
यस आ.व.मा लुम्बिनी प्रदेश ट्राफिक प्रहरी कार्यालयको अभिलेख अनुसार १२११ वटा सवारी दुर्घटनाका घटना भएका छन् भने उक्त घटनाबाट ५२६ जनाको मृत्यु र १८२३ जना घाइते भएका छन् । सबैभन्दा बढि सवारी दुर्घटना भएको रूपन्देही जिल्ला छ भने दोश्रोमा दाङ, तेश्रोमा नवलपरासी पश्चिम, चौथो तथा पाँचौमा बाँके र कपिलवस्तु रहेका छन् जसको कारण राजमार्ग क्षेत्र भएको र विकास हुदै गएको शहरी क्षेत्र पनि भएको हुनाले बढि सवारी चाप भएकोले पनि हुनसक्छ, भने सडकको स्तर, बिग्रिदै गईरहेका सडकहरू, निर्माणाधिन अवस्थामा रहेका सडक मार्गहरूका कारण पनि दुर्घटनामा वृद्धि भएको छ । (हे.तालिका नं.५,६,७) श्रोत : प्रदेश ट्राफिक प्रहरी कार्यालय, लुम्बिनी प्रदेश ।

जिल्लागत विवरण				महिनागत विवरण			
जिल्ला	दुर्घटना संख्या	मृत्यु	घाइते	महिना	दुर्घटना संख्या	मृत्यु	घाइते
रूपन्देही	२६१	१२९	३१९	साउन	१०४	४५	१४६
न.प.पश्चिम	१९३	५०	२८८	भदौ	१११	२६	१८२
कपिलवस्तु	१३३	७४	१४७	असोज	७३	२४	९०
पाल्पा	६१	२२	१०५	कात्तिक	१०७	५१	१७१
गुल्मी	३४	२२	८१	मंसिर	१४४	५७	२१४
अर्घाखाँची	२४	५	४६	पुष	९८	५५	११९
दाङ	२१२	७५	३७४	माघ	१०५	४४	१५९
बाँके	१४८	७७	२१६	फागुन	९९	५४	१३०
बर्दिया	८९	३७	१४०	चैत	१२८	४९	२११
प्यूठान	२१	२४	३८	वैशाख	९५	५७	१८९
रोल्पा	२२	७	३९	जेठ	५७	३१	९७
रुकुम पुर्व	१३	४	३०	असार	९०	३३	११५
जम्मा	१२११	५२६	१८२३	जम्मा	१२११	५२६	१८२३

तालिका नं.५ जिल्लागत तथा महिनागत सडक दुर्घटनाको विवरण

तालिका नं.६ सवारी दुर्घटना संख्या मृत्यु तथा घाइते

- माथिको तालिकाबाट सबैभन्दा बढि सडक दुर्घटनाबाट मृत्यु रूपन्देही जिल्लामा रहेको छ र घाइते हुने संख्या पनि सोही जिल्लामा रहेको छ । दोश्रोमा दाङ, तेश्रोमा नवलपरासी पश्चिम तथा बाँके र कपिलवस्तु रहेको छ ।
- सवारी दुर्घटनाको मासिक अभिलेखलाई हेर्दा सडक दुर्घटनाका कारण औषत दैनिक ३ घटना, १ जनाको मृत्यु हुने, ५ जना घाइते हुने रहेको छ भने प्रति महिना १०० भन्दा बढि घटना हुने गरेको र ४४ जनाको मृत्यु र १५१ जना घाइते हुने गरेको छ ।

४.४.१. सडक दुर्घटना हुने कारण तथा सम्भावित रोकथामका उपायहरू :

१. कारण :

- बढ्दो सवारी चाँप,
- सडकको संरचना कमजोर हुदै जानु,
- सडक सुरक्षा संकेत चिन्हहरूको अपर्याप्तता,
- निर्माणाधिन अवस्थामा रहेका मुख्य राजमार्गहरू तथा अन्य मार्ग,
- पहाडी क्षेत्रमा जथाभावी खनिएका सडक,
- सवारी चालकको लापरवाही आदी रहेका छन

- ✚ पुराना सवारीसाधनहरू सञ्चालनमा हुनु
- ✚ समयमै मर्मतसम्भारको व्यवस्थापन नगर्नु, आदी

२. रोकथामका उपायहरू :

- ✚ सडकको बेलैमा मर्मत सम्भार गर्ने,
- ✚ सडक सुरक्षा सर्केतहरू सडक प्रयोगकर्ताले देखे गरी उपयुक्त स्थानमा राख्ने,
- ✚ प्राविधिकको स्ट्रामेट, डिजाईन तथा भौगोलीक अवस्थितीको जाँच गरेर मात्र सडक मार्गहरू खोल्ने,
- ✚ सवारी चालकहरूलाई बेलाबेलामा सडक सुरक्षा सम्बन्धि तालिम प्रदान गर्ने,
- ✚ पुराना सवारी साधनहरूलाई विस्थापन गर्ने,
- ✚ लामो दुरीमा चल्ने सवारीसाधनहरूको जाँचको व्यवस्था मिलाउने। आदी

५ . आ.व.२०७७।७८ मा विपदबाट प्रभावितहरूलाई उपलब्ध गराईएको राहत विवरण :

क्र.सं.	क्षतिको विवरण	क्षति सङ्ख्या	राहत रकम
१	घर क्षति	४६३	१७०२५०००
२	व्यावसाय क्षति	९	५६१०००
३	मृत्यु	२७	२७०००००
४	औषधी उपचार	२	२०००००
५	पशु चौपाय क्षति	३	१०००००
जम्मा		५०४	२,०५,८६,०००।

६. विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनमा भएका प्रयासहरू

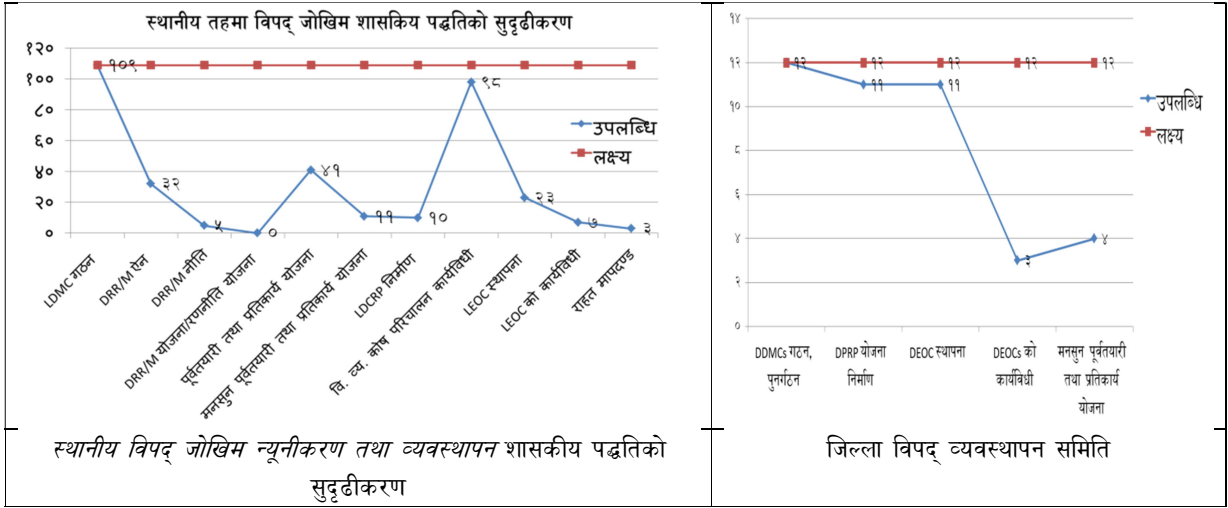
लुम्बिनी प्रदेश भूकम्प, बाढी, पहिरो, हावाहुरी, चट्याङ्ग लगायतका प्राकृतिक र सडक दुर्घटना, आगलागी, सर्पदंश, जंगली जनावरको आक्रमण लगायतका गैर प्राकृतिक विपद्का घटनाहरू घटेको पाइन्छ। प्रदेश सरकारले विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनको लागि निम्नलिखित प्रयासहरू भएका छन्।

- नेपालको संविधान र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४ र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन नियमावली, २०७६ बमोजिम प्रदेश विपद् व्यवस्थापन कार्य सञ्चालन निर्देशिका, २०७६ र प्रदेश विपद् व्यवस्थापन कार्य सञ्चालन (पहिलो संशोधन) निर्देशिका, २०७७ तर्जुमा भई सोही बमोजिम प्रदेश विपद् व्यवस्थापन परिषद् र प्रदेश विपद् व्यवस्थापन कार्यकारी समितिको गठन भई प्रदेश स्तरमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति, ऐन र रणनीतिक कार्ययोजना निर्माणको कार्य अगाडी बढाइएको छ ।

६.१. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा विपद् जोखिम शासकीय पद्धतिको सुदृढीकरण

लुम्बिनी प्रदेशमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन राष्ट्रिय रणनीति २०१८-२०३० को लक्ष्य र सेही योजनाको प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्र २ अनुसार भएका प्रयास तलको तालीकामा उल्लेख गरिएको

छ । १०९ वटा स्थानीय तह रहेको लुम्बिनी प्रदेशमा सबै तहमा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति गठन भएको छ भने विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी ऐन, नीति, नियामावली, योजना आदी निर्माण गरी कार्यान्वयनको चरणमा रहेको छ । (हे.तलको तालिका)

- प्रदेश विपद् व्यवस्थापन कोषको स्थापना गरिएको छ। कोषमा १० करोड रूपैयाँ नघट्टने सूनश्चितता प्रदान गरिएको छ। कोषबाट विपद् पूर्व तयारी खोज तथा राहत वितरण सम्बन्धी कार्य सञ्चालन गरिदै आइएको छ । आ.व. २०७७/७८ प्रदेशबाट विभिन्न जिल्लाका ५०४ घरपरिवारलाई २ करोड ५ लाख ८६ हजार रूपैयाँ विपद् व्यवस्थापन कोषबाट राहत वितरण गरिएको छ ।
- विपद् सम्बन्धि घटनाको पूर्व-सूचना प्रणालीलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरूसँगको समन्वय र सहकार्यमा विपद् पूर्व सूचना प्रणाली स्थापनाको कार्य भईरहेको छ।
- प्रदेशका उच्च जोखिममा रहेका पालीकाहरू मध्ये यस वर्ष ७ जिल्लाका ७ स्थानीय पालीकाहरूमा १७५ जनालाई विपद् प्रतिकार्य तालिम दिइ प्रतिकार्य स्वयंसेवक तयार गरिएको ।
- दाङ, बाँके, बर्दिया, रोल्पा, अर्घाखाँची, गुल्मी जिल्लाको विपद् जोखिम नक्शांकन कार्य यस आ.व. मा सम्पन्न भएको छ भने बाँकी रहेका ६ जिल्लाको काम आगामी आ.व.मा सम्पन्न गरी प्रदेश तहको विपद् जोखिम नक्शांकन पार्श्वचित्र तयार गरी प्रकाशन गरिनेछ ।
- विपद्को समयमा खोज, उद्धार एवं राहत वितरणलाई छिटो छरितो बनाउन प्रदेश भित्रका विभिन्न जिल्लाका विकट पालिकाहरूमा हालसम्म १९ वटा हेलिप्याड निर्माण गरिएको छ ।
- गुल्मी, रोल्पा, दाङ, अर्घाखाँची लगायतका जिल्लाका विपद्बाट पुर्ण घर क्षति भएका नागरीकहरूलाई निजी आवास पुननिर्माणको काम भईरहेको छ जसमा संघ, प्रदेश र स्थानीय

तहको लागत सहभागीता रहेको छ भने विपद्बाट क्षतिग्रस्त विद्यालय, खानेपानी आयोजना र सिँचाई आयोजनाहरू पनि पुननिर्माणको काम भईरहेको छ।

- रोल्पा जिल्लाको सुनछहरी गाउँपालिकाको वडा नं. १ मा पहिरोबाट विस्थापित ४० घरपरिवारको पुनर्स्थापनाको लागि सुरक्षित स्थानमा ४० वटै नीजि आवास निर्माण कार्य सम्पन्न गरी पुनर्स्थापना गरिएको छ। पहिरोबाट क्षतिग्रस्त २ विद्यालय र २ सामुदायिक भवनको पुनर्निर्माणको काम समेत सम्पन्न भएको छ।
- दाङको बंगलाचुली गाउँपालिका, रोल्पा जिल्लाको रोल्पा नगरपालिका र माडी गाउँपालिका, गुल्मी जिल्लाको इस्मा गाउँपालिका र मुसिकोट नगरपालिका र प्यूठान जिल्लाको स्वर्गद्वारी नगरपालिका, अर्घाखाँचीको शितगंगा नगरपालिका लगायतका क्षेत्रमा पहिरोबाट विस्थापितहरूको पुनर्स्थापना तथा पुननिर्माणको लागि आवश्यक व्यवस्था पर्यटन, ग्रामिण तथा शहरी विकास मन्त्रालय मार्फत कार्य अगाडि बढाइएको छ।
- विपद्मा खोज तथा उद्धार कार्यलाई छिटो छरितो, व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन प्रदेश स्तरीय नेपाली सेना, सशस्त्र प्रहरी बल, नेपाल लाई खोज तथा उद्धार सामग्री हस्तान्तरण गरिएको छ।
- सडक दुर्घटनालाई न्यूनीकरण गर्न ट्राफिक चेतना प्रवर्द्धन सम्बन्धि जनचेतनामूलक तालिम सञ्चालन गर्नुको साथै प्रदेशभित्रका मुख्य सडकहरू स्तरोन्नती गर्ने कार्य भइरहेको छ।
- विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनको लागि स्थानीय तह, जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरू, प्रदेश स्तरीय मन्त्रालय र संघीय मन्त्रालयहरूसँग निरन्तर समन्वय र सहकार्य गरिएको छ।
- सबै पालिकाहरूमा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति गठन भई स्थानीय तहमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धि कार्य कार्यान्वयनमा आएको छ।
- यस आ.व.मा प्रदेश विपद् व्यवस्थापन परिषदको बैठक २ पटक र प्रदेश विपद् व्यवस्थापन कार्यकारी समितिको बैठक ३ पटक बसेको छ। विभिन्न समयमा बसेको बैठकले प्रदेश तहमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धि निर्णय गरी कार्यान्वयनमा ल्याईएको छ।
- मनसुन पुर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तयार गरी कार्यान्वयन गरिएको र सबै जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिलाई समेट योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्न समन्वय भैरहेको छ।
- विषयक्षेत्रगत निकायहरू (Cluster system) लाई सक्रिय बनाइएको र विषय क्षेत्रगत नेतृत्व गर्ने निकाय र सहनेतृत्व गर्ने निकायहरू विच बैठकको आयोजना गरी प्रतिकार्यका लागि पुर्वतयारी योजना तयार गरि कार्यान्वयनमा ल्याईएको छ।

७. कोरोना (कोभिड-१९) को जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनको लागि भएका पहलहरू

विश्वव्यापी रूपमा फैलिएको कोरोना (कोभिड-१९) को दोश्रो लहरका कारण लुम्बिनी प्रदेश पनि अछुतो रहेन। कोरोना (कोभिड-१९) बाट प्रदेशबासी नागरिकको रक्षा गर्नु प्रदेश सरकारको मुख्य चुनौतीको रूपमा रहेको थियो। कोरोना (कोभिड-१९) जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धमा प्रदेशमा हालसम्ममा निम्नानुसारको कार्यहरू गरिएको छ।

७.१ नीतिगत कार्यहरू

- प्रदेश विपद् व्यवस्थापन कार्य सञ्चालन निर्देशिका, २०७६
- कोरोना भाइरस (कोभिड -१९) नियन्त्रण तथा उपचार कोष (स्थापना र सञ्चालन) निर्देशिका, २०७६
- कोभिड-१९ कोरोना भाइरसका कारण मृत्यु भएका व्यक्तिहरूको शव व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७७

७.२ संरचनागत कार्यहरू

- माननीय मुख्यमन्त्रीज्यूको अध्यक्षतामा Corona Crisis Management Center (CCMC) गठन भई आवश्यकतानुसार बैठक बसी विभिन्न निर्णय गरी प्रदेश सरकार, स्थानीय तह, जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरू, सुरक्षा निकायहरूसँगको समन्वय र सहकार्यमा निर्णयहरूको कार्यान्वयन गरिएको।
- माननीय आन्तरिक मामिला तथा सञ्चार मन्त्रीज्यूको अध्यक्षतामा प्रदेश विपद् व्यवस्थापन समितिको बैठकबाट भएका निर्णयहरू सुरक्षा निकायहरू र जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरूको समन्वय र सहकार्यमा कार्यान्वयन गरिएको छ।
- कोरोना विशेष अस्पताल बेलझुण्डी दाङ, कोरोना विशेष अस्पताल(धागो कारखाना), बुटवल, भीम अस्पताल भैरहवा, रूपन्देही, सुशिल कोइराल प्रखर क्यान्सर अस्पताल खजुरा बाँके अस्पताल सञ्चालन समिति गठन भई ४ वटा कोरोना विशेष अस्पताल निर्माण गरी कोरोना सङ्क्रमितको उपचार भइरहेको छ।
- प्रदेशभित्रका १३ स्थानबाट कोरोना परिक्षण प्रयोगशाला मार्फत कोरोना परिक्षण गर्ने काम भइरहेको छ।

७.३ कार्यक्रमगत कार्यहरू :

- कोरोना (कोभिड-१९) को सङ्क्रमण जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनको लागि १२ वटै जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरूलाई जम्मा रु. ७९,००,०००।- (अक्षरूपी उनान्असी लाख) रकम उपलब्ध गराइएको छ।

- आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा पद्धतीबाट कोरोना भाईरस नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन सन्दर्भमा तयार पारिएको स्रोत सामाग्री Self-Care Guideline तयार गरिएको छ ।
- माननीय मुख्यमन्त्रीज्यूबाट Video Conference मार्फत कोरोना भाईरस नियन्त्रण सम्बन्धमा जिल्ला तथा स्थानीय तहसँग सम्पर्क, समन्वय र आवश्यक निर्देशन भएको छ ।
- माननीय आन्तरिक मामिला तथा सञ्चार मन्त्रीज्यूबाट प्रमुख जिल्ला अधिकारी र प्रदेश स्तरीय सुरक्षा निकायहरूका प्रमुखहरूसँग समन्वय गरी कोभिड-१९को रोकथाम तथा नियन्त्रण सम्बन्धमा निर्देशन भएको छ ।
- सबै जिल्लामा प्रमुख जिल्ला अधिकारीको संयोजकत्वमा District Corona Crisis Management Center (DCCMC) को गठन भई कोरोना (कोभिड-१९) सङ्क्रमण रोकथाम तथा नियन्त्रण सम्बन्धमा काम भइरहेको छ ।
- सबै स्थानीय तहमा कोरोना सङ्क्रमण रोकथाम तथा नियन्त्रणको लागि आइसोलेसन, क्वारेन्टाइनको निर्माण तथा सञ्चालन भएको छ ।

७.४ स्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धी कामहरू

- कोरोना भाइरस (कोभिड-१९) नियन्त्रण तथा उपचार कोषको स्थापना
- विपद् व्यवस्थापन कोष

८. विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनको लागि आगामी योजनाहरू

- प्रदेश विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन र विपद् जोखिम न्यूनीकरण रणनीतिक कार्ययोजनाको मस्यौदा तयार गरिएको छ सोही ऐन, नीति र रणनीतिक कार्ययोजनालाई प्रदेश सभा समक्ष पेश गर्ने ।
- विपद्मा खोज तथा उद्धार कार्यमा खटिने आवश्यक जनशक्ति निर्माण गर्न प्रदेश विपद् व्यवस्थापन तालिम केन्द्रको स्थापना गरी तथा विपद् खोज तथा उद्धारका सामाग्रीहरू खरिद गरी भण्डारणको व्यवस्थापन गर्ने ।
- प्रदेश विपद् जोखिम नक्शांकन गरी विपद् जोखिम पार्श्वचित्र तयार गर्ने ।
- विपद्मा खोज तथा उद्धार कार्यलाई छिटो छरितो बनाउन थप स्थानमा हेलिप्याड निर्माण गर्ने
- प्रदेश आपतकालिन कार्यसंचालन केन्द्र स्थापना गरी कार्यान्वयनमा ल्याइने ।
- प्रदेशभित्रका विपद् जोखिम क्षेत्रको पहिचान तथा नक्साङ्कन गरी प्रदेशको विपद् प्रोफाइल तयार गर्ने
- प्रदेशभित्र Integrated Disaster Management and Early warning System जडान गर्ने ।

९. सुझाव र निश्कर्ष

नेपालको संविधानले विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य स्थानीय तहको एकल अधिकार एवं संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकारको सूचीमा व्यवस्था गरेको छ। संविधानले निर्देशन गरेबमोजिम विपद् व्यवस्थापन संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबीच आपसी समन्वय र सहकार्य हुनु जरूरी छ।

विपद् व्यवस्थापन क्रियाशिल संघीय एकाई (जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरू, गृह मन्त्रालय र नेपाली सेना र सशस्त्र प्रहरी बल नेपाल) ले विपद् व्यवस्थापनमा ज्ञान, सिप र क्षमता हासिल गरेको अवस्था छ। तर प्रदेश र स्थानीय तहमा विपद् व्यवस्थापनको सन्दर्भमा सुरुवाती चरणबाट काम गर्नुपर्ने भएकोले संघीय सरकारले अभिभावकीय भूमिका निर्वाह गर्नुपर्ने हुन्छ।

नेपालको संविधान जारी भइसकेपछि निर्माण भएको विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४(प्रथम संशोधन२०७५) र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन नियमावली, २०७६ पनि विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनको क्षेत्रमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले के-के काम गर्ने र अधिकारक्षेत्र के रहने भन्नेमा स्पष्ट गर्न सकेको छैन। फलस्वरूप प्रदेश र स्थानीय तहसम्म काममा द्विविधा सिर्जना भएको छ।

विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनको लागि विपद् जोखिम आँकलन एवं बुझाइमा एकरूपता कायम गरी बहु-प्रकोप जोखिम आँकलन, नक्साङ्कन र विश्लेषण, प्रभावकारी विपद् पूर्वतयारीको सुदृढीकरण गर्न बहु-प्रकोप पूर्वसूचना प्रणालीको विकास र विस्तार र प्रभावकारी सूचना सम्प्रेषणको व्यवस्था, खोज तथा उद्धार क्षमता विकासको लागि संघ, प्रदेश र स्थानीय तहकाबीच समन्वय, सहकार्य र साझेदारीलाई थप प्रभावकारी बनाउनुपर्ने देखिन्छ।

समाप्त ।